

N:o 149.

Af Herr A. Hedin: Om ändring af § 6 Regeringsformen.

Då Kongl. Maj:t år 1868 föreslog inrättandet af ett nytt Statsdepartement — för näringar och allmänna arbeten — anfördes i den Kongl. propositionen såsom skäl för denna tillökning af departementens antal hufvudsakligen följande:

»Synnerligen hafva Civil- och Ecklesiastikdepartementen blifvit betungade med handläggning af ärenden, hvilka så väl i anseende till det stora antalet, som den olikartade beskaffenheten, icke utan stor svårighet kunnat af dem behörigen medhinnas. Men Ecklesiastikdepartementet är dessutom numera icke blott ett embetsverk, som har att handlägga dit inkomna mål, utan *det har ock utvecklats sig till en verklig läroverksstyrelse*, hvars personliga beröring med läroverken fordrar icke mycket mindre tid än de inkomna målens handläggning. Från detta departement kan väl lämpligen skiljas befattningen med medicinal-, veterinär- och fattigvårdsärendena, men långt ifrån att Civildepartementet i sitt nuvarande skick skulle kunna öfvertaga dessa ärenden, har detta departement ty förutan stort behof af lättnad. Ännu mera skulle dess göromål förökas, om, på sätt Riksdagen ifrågasatt, Kommerskollegium indroges och dit hörande ärenden till större eller mindre del komme att mera omedelbart hänskjutas till vederbörande statsdepartement!»

I det propositionen bilagda statsrådsprotokollet uppgifves, att antalet till Ecklesiastikdepartementet inkomna mål från 1,102 år 1855 hade vuxit till 1,892 år 1867, således med 72 procent.

Bih. till Riksd. Prot. 1884. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 29 Häft.

Visserligen har Ecklesiastikdepartementet sedan dess befriats från handläggning af frågor angående svensk författningssamling, hvilka från och med 1876 öfverflyttats till Justitiedepartementet, och — med undantag för frågor rörande veterinärläroverken — äfven från veterinärens ärendena, som från och med 1877 öfvertagits af Civildepartementet; men å andra sidan har Ecklesiastikdepartementet från sistnämnda tidpunkt fått taga om hand alla mål rörande högre och lägre tekniska bildnings- och undervisningsanstalter. (Kongl. Kungörelsen den 11 November 1875.)

Enligt hvad jag uti Ecklesiastikdepartementet inhemtat, uppgick antalet af dit inkomna mål till 1,711 år 1881, till 1,866 år 1882, till 1,903 år 1883, således till 1,826 i medeltal under de tre sista åren; hvarvid emellertid bör märkas, att siffrorna skulle vara ej obetydligt högre, derest ej inom detta departement i flere fall följdes den grundsatsen vid registrering, att från olika håll inkommande handlingar angående ett och samma ämne föras under gemensam nummer.

I fall den af Grefve E. Sparre nu väckta motion om inrättande af ett nytt statsdepartement för landtbruket och öfriga näringar samt allmänna arbeten kommer att röna framgång — såsom man bör hoppas äfven af det skälet, att på den vägen kommerskollegiifrågan enklast och lättast kunde skaffas ur verlden — så kan naturligtvis det af Kongl. Maj:t 1868 uttalade önskemålet utan svårighet förverkligas, att medicinal-, (veterinär-) och fattigvårdsärendena måtte skiljas från Ecklesiastikdepartementet. Men dermed har man ännu icke nått det viktiga syftet att förvandla Ecklesiastikdepartementet till ett *undervisningsdepartement*, som kan egna sig utslutande åt undervisningens mer och mer vidtomfattande angelägenheter. Genom kyrkoärendenas öfverflyttning till Justitiedepartementet skulle detta syftemål vinnas. Att denna åtgärd numera, sedan prestlöneregleringen är afslutad, skulle leda till allt för svår tunga för Justitiedepartementet, synes ej antagligt. Utom det att nämnda departements göromål väsentligen underlättats genom den lagbyrå, hvartill 1871—1873 års Riksdagar beviljade anslag, och dess efterträdare, den s. k. Nya lagberedningen, som trädde i verksamhet med år 1875, anlitar Justitiedepartementet i stor utsträckning särskilda komitéer för äfven mindre betydande lagarbeten. Af de omkring nittio komitéer, för hvilka utgifter afförts i räkenskaperna under de tolf åren 1869—1880, hafva flere bearbetat till Justitiedepartementet hörande ärenden; och under de senare åren har samma departement låtit sig betjnas af komitéer, som haft att afgifva förslag angående frågorna om:

ordnandet af de svenske lapparnes och den bofasta befolkningens ömsesidiga förhållanden,
 revision af sjölagen,
 handelsfirma, prokura m. m.,
 försvarslöshetslagstiftningen,
 förlagsinteckning,
 enskilda bankers konkurs,
 säkerhet i jernvägar m. m.,

samt måhända ännu flere, som jag för tillfället ej kommer i håg.

Det tör derfor ej vara ett alltför dristigt antagande, att Justitiedepartementet utan nämnvärd svårighet skall kunna åtaga sig de kyrkliga regeringsärendena. Genom den år 1876 beslutade förändringen af §§ 5—6 Regeringsformen är det förutvarande sambandet mellan chefskapet för Justitiedepartementet och statsministersvärdigheten upplöst, hvadan chefen för nämnda departement hädanefter antagligen i regeln kommer att slippa bestyren såsom främste ledamot af statsrådet. För lämpligheten af kyrkoärendenas öfverflyttning till Justitiedepartementet talar synnerligen kraftigt den omständigheten, att frågor om stiftande, upphäfvande, ändring eller förklaring af *kyrkolag*, enligt stadgan af 16 Maj 1840, höra till Justitiedepartementet, och att just detta slags frågor synas komma att under en längre framtid blifva de viktigaste bland alla kyrkoärendena. Förslaget om förenande i en hand af justitie- och kyrkoärendena eger för öfrigt stöd af förödmotet från vissa större länder (Frankrike, Italien), äfvensom af den organisationsförändring i samma syfte, som blifvit ifrågasatt i ett af våra grannländer.

Att undervisnings- och kyrkoärendena böra i högsta instansen från hvarandra skiljas, har nyligen yrkats i Finland, och ett första steg i denna riktning lärer snart varda taget. Sedan de förre målen, vid organiserandet af finska regeringskanseljen år 1809, öfverlemnats till kansliexpeditionen och sålunda sammanförts med en massa civilärenden af mycket olika slag — under det att ecklesiastikexpeditionen fick på sin lott blott de kyrkliga målen — blefvo 1841 undervisningsärendena öfverflyttade till sistnämnda, af mångartade göromål mindre betungade expedition. Men efter att folkskoleväsendet på 1860-talet ordnats, och det i en af de kyrkliga myndigheterna oberoende ställning, sedan vidare ombildningen af domkapitlen föranledt inrättandet år 1870 af en särskild icke kyrklig öfverstyrelse för skolväsendet, och efter det att den offentliga undervisningens angelägen-

heter fått en utveckling och betydelse, som 1841 visserligen icke kunde förutses, har man numera i Finland kraftigt framhållit, att det helt snart måste vara på tiden att afsända undervisningsfrågorna från ecklesiastikexpeditionen af senatens ekonomidepartement och förutgå dem en särskild afdelning med sin särskilde chef i landets högsta styrelse. »Att skolan» — har man härom yttrat — »har en snabb och storartad utveckling framför sig, synes otvifvelaktigt af rörelserna på detta område i alla länder, och att vår kyrka går en kris till mötes, sådan hon kanske icke haft den sedan reformationen, torde hon småningom till och med sjelf börja inse. Dessa rörelser äro så oberoende af hvarandra, som öfverhufvud två samtida tidsströmningar kunna vara det: de ha olika grunder, olika mål, olika förlopp, och de torde äfven hvardera gifva sin man fullt upp att göra.» Emellertid har man tills vidare blott föreslagit att för undervisningsärendena skall under den senatsledamot, som är ecklesiastikexpeditionens chef, anställas särskild referendariesekreterare (föredragande).

Det tyckes mig ej vara för tidigt eller för mycket begärdt, att hela den lägre och högre offentliga undervisningens intressen omsider måtte få anses förtjena att handhavas och vårdas af ett särskildt regeringsdepartement, att de måtte få anses förtjena och behöfva det lika väl som t. ex. vårt till ett ringa minimum reducerade sjöförsvaret och att *undervisningens* stora nationalangelägenhet, nu bortskymd under »Ecklesiastikdepartementets» föräldrade namn,* måtte få, i den högsta statsförvaltningens organisation, synas och nämnas vid sidan af öfriga administrationens hufvudgrenar. En sådan förändring är, med den omfattning undervisningsfrågorna länge sedan tagit, så mycket mer påkallad, som för dessa ärenden icke finnes någon samförd andra instans, motsvarande de kollegier och andra högre förvaltande verk, som bereda andra civila samt de militära målen. Ett förslag sådant som Hartmansdorffs 1823 — förnyadt 1853 — om inrättande af ett Ecklesiastik-kollegium kan ej mera ifrågasättas. Härtill kommer, dels att man redan länge önskat en ombildning af den lokala administrationen af elementarläroverken och dess skiljande från den kyrkliga stiftsstyrelsen, dels att en djupgående, principiell reform af undervisningsväsendet ovedersägligen tränger sig fram, hvilkens planläggning och utförande förutsätta att en undervisningsminister får deråt egna hela sin kraft.

Öfverflyttningen från Ecklesiastik- till Justitiedepartementet af kyrko-

* Konstitutions-Utskottet 1834 (utl. N:o 34) föreslog benämningen: »Kyrko- och Undervisningsdepartementet».

ärendena vore för öfrigt en konsekvens af hvad Kongl. Maj:t sjelf föreslog år 1868: dermed blefve steget helt i stället för halft. Visserligen har man under förflutna tider, helt skiljaktiga från våra, funnit sammangyttringen i ett departement af undervisnings-, kyrko-, fattigvårds-, medicinal- och veterinärärenden alldeles förträfflig. Men detta Hartmansdorffs ideal har Kongl. Maj:t redan för femton år sedan, genom förutnämnda proposition N:o 6 vid 1868 års riksdag, underkänt. Dåvarande Justitiestatsministern yttrade vid detta tillfälle:

»Bland de olika grupper af ärenden, som för närvarande tillhöra Ecklesiastikdepartementets handläggning, är ingen mera främmande för det hela, än den som omfattar medicinal- och veterinärärendena. Den tid är längesedan förbi, då sjukvården tillhörde kyrkan; sedan dels staten öfvertagit den, så vidt den icke åligger de enskilde, dels ock kommunerne besörja dess angelägenheter, tyckas dessa ärenden hafva ett vida naturligare sammanhang med de förvaltningsärenden, som tillhöra Civildepartementet. De flesta af nämnda ärenden gå genom Konungens Befallningshafvande. Sundhetsvården i städerna står ock i nära samband med politien i öfrigt. Likaså veterinärväsendet med boskapsskötselns befrämjande. Likaledes synes fattigvården, sedan den upphört att vara en den frivilliga välgörenhetens angelägenhet och i stället betraktas såsom en samhällspligt, hvilkens uppfyllande kan med tvång utkrävas och hvilken af den borgerliga kommunen närmare bestämmes, mindre tillhöra området för Ecklesiastikdepartementets än för Civildepartementets verksamhet.»

Hvad i de anförda orden yttras om kyrkan och sjukvården kan äfven tillämpas å kyrkan och undervisningen: *den tid är förbi*, då skolan »tillhörde kyrkan». Fullt ut så väl som fattigvård och sjukvård kräfver den högsta vården om folkets uppfostran att lösas ur en numera onaturlig sammankoppling med de ecklesiastika ärendena.

På den tid, då departementalstyrelsen infördes, torde väl ingen hafva gjort sig ens en någorlunda riktig föreställning om, hvad omfattning Ecklesiastikdepartementets undervisningsärenden om några decennier skulle få. I Kongl. Maj:ts proposition N:o 7 till 1840 års Riksdag meddelades, att »omkring hälften af församlingarna i riket sakna ännu så väl fast skola som ständig, med lön försedd lärare.» Enligt en propositionen bilagd tabell hade 1,009 församlingar fasta, 377 församlingar ambulatoriska skolor, medan 1,211 församlingar alldeles saknade skolor; 98 folkskolor voro af statsmedel bekostade. År 1882 funnos 9,652 folkskolor; folkskoleange-

lägenheterna, som 1840 utgjorde en knappt nämnvärd obetydlighet bland Ecklesiastikdepartementets göromål, höra nu till dess viktigaste ärenden. Från en annan sida visar sig skilnaden mellan Ecklesiastikdepartementet nu och för 40 år sedan vid en jämförelse mellan då- och nuvarande budget. Åttonde hufvudtiteln i nuvarande riksstat slutar med en summa af 11,663,000 kronor. Sammanlägger man åter de poster å dåvarande femte, sjette, åttonde, nionde och tionde hufvudtitlarne, som i riksstaten för år 1841 motsvara vår tids åttonde hufvudtitel, kommer man ej på långt när till 1 mill. rdr bko, och äfven den nya åttonde hufvudtiteln i riksstaten för år 1842 och följande år till nästa riksdag understiger något sistnämnda belopp. På hvilket område af Ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde den stora budgettillväxten företrädesvis faller, behöfver ju ej nämnas.

Men utom den omständigheten att numera undervisningsärendena allena äro börda nog för en departementschef, tillkommer äfven den, att det äfven för en minister ej är godt att tjena två herrar. Med det i vårt land, såsom det beklagligen vill synas, häfdvunna och obotliga systemet för statsrådsreträter är det ej lyckligt, om innehafvaren af undervisningsportföljen skall vaxelvis tänka på ett biskopssäte eller en landshöfdingestol såsom ålderdomströst. Det är icke till landets nytta, man på sådant sätt uppammar två naturer i samma person. Janus-anleten äro mer intressanta i den bildande konsten än tilltalande i politiken.

Jag tillåter mig att på grund af det anförda föreslå, att Riksdagen måtte för sin del besluta följande förändrade lydelse af § 6 Regeringsformen:

»Af Statsrådets ledamöter skola sju vara chefer och föredragande, hvar för sitt departement, nemligen:

Ministern för utrikes ärendena för Utrikes-departementet;

En chef för Justitie- och Kyrko-departementet;

En för Landtförsvars-departementet, hvilken o. s. v. (= n. v. lydelse);

En för Sjöförsvars-departementet, hvilken o. s. v. (= n. v. lydelse);

En för Civil-departementet;

En för Finans-departementet; samt

En för *Undervisnings-departementet*.

Den närmare fördelningen o. s. v. (= n. v. lydelse).

Bland de tre Statsråden o. s. v. (= n. v. lydelse.)»

Om detta förslag godkännes, varder deraf en följd, att sista punkten i § 2 af Förordningen angående allmänt Kyrkomöte bör erhålla följande förändrade lydelse:

»Chefen för *Justitie- och Kyrko-departementet* må ock vid mötet närvara och deltaga i öfverläggningarna, men ej i besluten.»

Härom behöfver dock ej för närvarande väckas förslag.

Stockholm den 16 April 1884.

Adolf Hedin.
